

КО СУ ЛУЖИЧКИ СРБИ: Упознајте нашу неуништиву браћу са севера

Са њима делимо више од имена: наше историје су веома сличне, и готово једнако трагичне, наши језици и наше културе су у дубоком сродству. Они су наша северна браћа, ми смо њихова јужна. Ми о њима знамо врло мало, а и они о нама. Куцнуо је час да се то промени!

Лужички Срби су најмање словенско племе које живи у источном делу Немачке, у савезним покрајинама Саксонија и Бранденбург, у делу Европе који је кроз историја постао познат као Лужица. У питању је област југоисточно од Берлина према пољској и чешкој граници, која се дели на Горњу и Доњу Лужицу. Данас су практично збијени у долину реке Шпреје, иако су некада заузимали неколико пута већи простор. Има их ипак и у енклавама у источној Немачкој ван ове регије; поменућемо Шпревалд, на лужичкосрпском Блота (на нашем Блато), који је нешто северније од Лужице, у правцу Берлина.

Културни центар Горње је Будишин (историјски део Саксоније где су били повољнији услови за њихог опстанак), док је центар Доње град по имену Кочебуз.

О томе више у наставку.

Део Лужице који се налази у Пољској има свој центар у граду по имену Жаров, на пољском Жари, али су тамошњи Лужичани природно скоро потпуно стопљени са већинским народом; барем они што су остали, пошто су Пољаци после Другог светског рата већину протерали заједно са Немцима.

Ми их често називамо Северним Србима, док Лужичани себе зову једноставно Србима: Србја на горњолужичком, Сербу на доњолужичком; нас називају Јужни Сербу, Јужни Србја. Нашу државу називају Сербиска.

Деле се на лутеранске протестанте и римокатолике; до Другог светског рата писали су готицом и латиницом, а после тога само латиницом.

Њихова централна културна организација која их окупља је “Домовина”, основана још 1912. године. Њени прокламовани циљеви су очување, развој, промоција и ширење њиховог језика и културе, националне свести, солидарности, традиција и региона. Симбол овог друштва је сребрна липа са три листа која пушта осам коренова, у црвеној шестокракој звезди неправилног облика. Њихова народна застава је плаво-црвено-бела.

Процењује се да их је тренутно остало свега 60.000, од тога су две трећине Горњолужичани а једна Доњолужичани. Шездесет хиљада тврдоглавих Срба који се и даље не дају, који се и даље опирају асимилацији. Звучи познато?

У КАКВОЈ СУ ВЕЗИ СА НАМА

На први поглед, сличност се састоји само у имену. Али, чим загребете површину отвара вам се дубоки трезор у коме лежи море пуно закопаног блага које са њима делимо. Дух бајки, приповетки, пословица, питалица и других народних умотворина, дух народње ношње, психолошка конструкција која се не предаје, само су нека од њих. Међутим, ово питање захтева много опширнији одговор, што ћемо најсажетије могуће покушати у наредним тачкама.

КРАТКА ЛЕКЦИЈА ИЗ ЊИХОВЕ ИСТОРИЈЕ

Када су тачно дошли на пределе око реке Одре тешко је утврдити, али су свакако били ту 500. године нове ере. Имена њихових племена ће вас звучати познато: Милчани, Ободрити, Љутићи, Велети, Гломачани, Стодорани... Ово је био многобројан словенски живаљ, чији је вођа жупан Дерван, односно *dux ex gente* Серборум, у 7. веку пришао Самовој држави. Касније је дошло до спајања племена уз циљу одбране, али би се увек распали након окончања борби или смрти вођа попут Милодуха и Драговита; нису формирали своју државу и падали су као зреле крушке под Франке и остале Германе.

Ипак, храбро су се борили. Карло Велики је због тога установио посебну границу, “*Limes sorabicus*”, и наредио да се “ако нападну Чеси подигне трећина војске, а ако нападну Срби онда сва војска”. Ово је трајало читаво два века, а разједињени Срби су падали у ропсто једни по једни после тешких и крвавих борби.

Поново питамо, звучи познато?

Већ у 12. веку почиње колонизација, и гомила Немаца почиње да се насељава на њиховим територијама. Било им је забрањено да живе у градовима, осим у предграђима и подграђима, где су могли да буду сукнари, тесари, рибари, али су све до 16. века имали и даље своје жупане, судије и своје заступнике на земаљским судовима. Нису имали сва права, али су могли да ступају у цехове.

Господари су их поклањали за ратна савезништва, размењивали, давали у мираз ћеркама: њихова је судбина као и наша – трагична. Није им било ништа боље ни када би били под Пољацима; феудализам је систем у коме властелин гледа само свој интерес и братство у њему не постоји: ни Русима под Русима до пре сто година није било боље.

Првобитно многобошци, немачки су их, али и пољски завојевачи, жестоко покрштавали. 1400. године долази до устанка будишинских занатлија које је предводио сукнар Петар Прузлица, Лужички Србин; они истерују председника општине, преузимају власт и заузимају складиште муниције, али је чешки краљ Вацлав IV угушио буну и вође осудио на смрт. Српски пастир Петар из Пшешица је нешто касније хтео да помогне протестантским хуситима да заузму Будишин, али је ухваћен и његова глава уклесана изнад улаза у гробље Миклавшк, где су саграђени најзначајнији Срби из овог града.

У округу Лукова Срби 1548. године успевају да уведу своју самоуправу, поставе свог краља и укину кулук и данак, али је и ова побуна угушена. Следе Тридесетогодишњи и Седмогодишњи рат, Наполеонове ратови, Први и Други светски. Сви иду преко земаља Лужичких Срба, праћени кугом. После њих, десетковано становништво се суочава увек са колонизацијама Немаца, и са насилним асимилацијама и германизацијама. **Не говориш немачки? Не можеш да се ожениш. Србин си? Не смеш да носиш кожне ципеле. У кући причаш српским? Смртна казна (дословно, добро сте прочитали; ово ипак није било опште правило). Хоћеш да живиш у граду? Заборави на своје порекло.**

1794. године Срби под вођством Јана Чушке дижу устанак који Фридрих Виљем I напослетку у крви гуши. Речи вође устаника и данас одзвањају и изазивају језу: “Данас нисте власт ви, већ ми!”. 1846. године оснива се “Маћица сербска”, односно Матица српска.

Током нашег војевања са Турцима 1876. године један непознати лужички песник је написао песму у којој каже: “Преко гора, преко долина/ у даљину, све моје мисли иду к вама/ браћо мог народа”. Друга песма се зове “Ура Словенима!”. Да ли сте се најезили?

1912. године оснива се “Домовина” као кровна организација која окупља на једном месту све остале. После и за њих погибелног Првог светског рата чинило се да долазе бољи дани у Вајмарској републици, али од тога није било ништа. Ипак, све је било боље од онога што је уследило када је на власт дошао Адолф Хитлер, тог кобног 31. јануара 1933. године. Национални радници су расејани по целом земљи, или позатварани, или побијени, испред зграде Домовине спаљено је све што се у њој налазило, поново им је забрањено постојање.

И то су преживели. 1945. тражили су спајања свих својих територија и оснивање Лужичке Слободне Државе или прикључење Чехословачкој, али им то није дозвољено, иако је 300.000 људи у Прагу демонстрирало тражећи да им се да независност.

Потом је дошао ДДР, Немачка демократска република. Ово је историјски прва германска држава која је нашој северној браћи дала сва права и то им гарантовала посебним Законом о заштити културе Лужичких Срба. Основани су многи институти, културне установе, школе, итд. Међутим, после Другог светског рата на њихове су територије насељени Немци протерани из Судета, а дошло је и до повећане експлоатације површинских наслага мрког угља, који се налазио директно испод вековних српских огњишта. Налажост. То је довело до новог таласа расељавања у градове, а на њиховим је баштама, воћњацима и њивама никао гигант “Црна пумпа”.

За крај приче о њиховој прошлости ипак треба напоменути да је Лужички Србин Станислав Тилих, из редова Меркелове ЦДУ, већ шест година министар-председник савезне покрајине Саксоније, што је заправо функција председника владе ове федералне јединице. Велеобрт!

КАКАВ ИМ ЈЕ ЈЕЗИК

Оба лужичкосрпска дијалекта спадају у сопствену подгрупу западнословенских језика. Уместо да вас даavimo лингвистичким информацијама које већини људи ништа неће значити, прилажемо видео снимак на коме можете чути како звучи њихов језик. Пре тога само ћемо напоменути да су се наша два језика раздвојила пре хиљаду и по година и да су за то време имали сепаратне путеве и другачије утицаје.

КАКВА ИМ ЈЕ КУЛТУРА

Њихова народна култура је изразито словенска, а приче, приповетке и бајке им невероватно личе на наше. Исти дух провејава, исте су тежње, исте су жеље, поуке; исти је тај мали човек који памећу и лукавством побеђује свог властелинског господара. Приложићемо једну кратку древну причу овог народа, “Шумска вила”, како бисмо вам најбоље илустровали о чему причамо:

“Крај пута између Вјелећина и Вотошевца налазило се врело које се ниједне зиме није замрзавало. Сваке вечери је на то врело долазила шумска вила да се воде напије. Утоливши жеђ, она би се опет враћала у своју шуму, где је на великом камену спавала.

Једном је кроз шуму пролазила девојка. Иде она, осврће се и гле – у шумском зеленилу седи жена. Запита жена девојку би ли хтела да је очешља. Девојка пристане. Зачуђујуће брзо и лако очешља она шумску вилу. У знак захвалности, насу јој вила пуну прегачу лишћа. Шта да ради, девојка узме лишће, иако је била незадовољна: како то да нешто боље не доби! Кад се мало удаљила, она узме те мрзовољно проспе лишће на земљу.

Дошла она кући, а гле – листови који су се на прегачи задржали, претворили се у чисто злато. Потрчи девојка натраг на оно место где је лишће просула, али тамо не нађе ништа.”

Историјски грбови Доње и Горње Српске Лужице

Поред ове народне културе Лужица је дала и много писаца, мислиоца и композитора. Поменућемо Јана Рака, декана Краковског универзитета и професора на Франкфуртском, који је живео на прелазу из 15. у 16. век; Каспара Пеукера који је био лекар, а објавио низ радова из математике, астрономије, медицине и теологије; затим су ту Јан Бок, Хандрош Тара, Јуриј Лудовици, затим Фрицо Штемпел, Хандриј Зајлер, Михаел Френцел, Јан Хорчански, Јуриј Пилко, Михаил Навка, Јакуб Барт Чишински, Бено Будар...

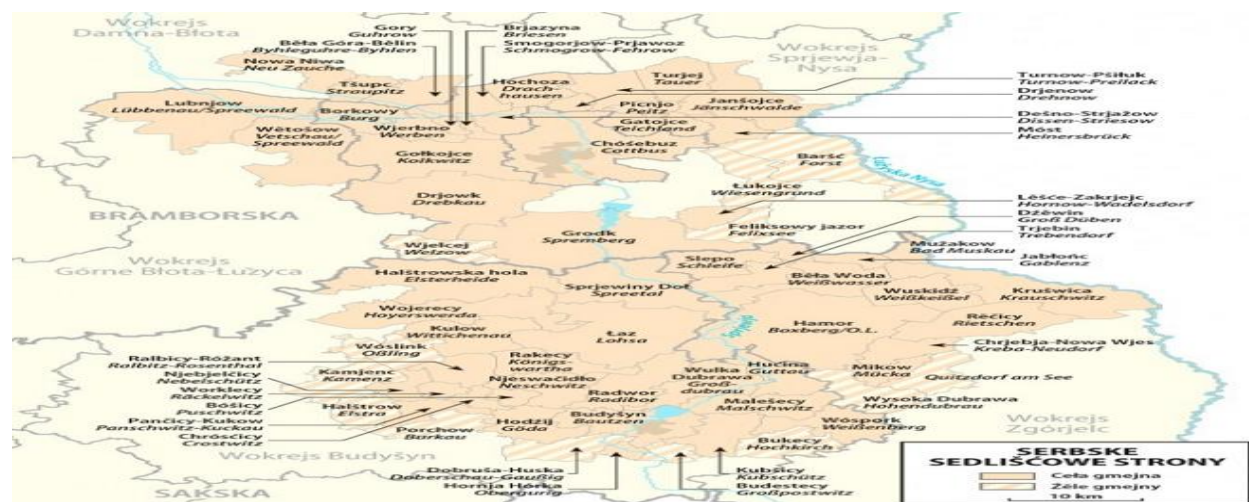
Писали су ови људи и романи од којих се многи и данас читају (попут “Бошчијег Сербина” и “Пролећних ветрова” Марје Кубашец, “Крабата” и “Како је стара Јанчова ратовала с властима” од Јурја Брезана; овај потоњи је инспирисао Брехта који је желео да напише драму по њој и да је назове “Српска мајка храброст” али га је у томе спречила болест), опере од којих се неке и данас изводе (рецимо “Јакуб и Ката”), и песме којима се и данас Лужичани напевају.

Било је ту и путописа попут “У царству Душана Силног” који је Мјерчин Новак-Њехорнски написао између два светска рата. Немојте мислити да је то све, далеко од тога; али простор нам не дозвољава да поменемо све.

Поменућемо међутим пар битних момената: први познати документ написан на лужичкосрпском језику је из 1530. године и ради се о заклетви будишинског грађанства; 1548. је године доњолужички викар из села Лубанице, Миколај Јакубица, превео по први пут Нови завет на језик свог народа; 1574. године штампана је и прва књига, а стотинак година касније и цела Библија.

Њихова народна ношња снажно подсећа на шумадијску, или можда мешавину шумадијске и војвођанске, али су то ипак питања на која би најбоље могли да одговоре етнологи који се – надамо се – тиме баве.

Ваља поменути и традиционални зауст, који је дубоко укореван у сељаштву и радништву. Ово је светковина која почиње недељу дана пре пролећне сетве а током ње Срби носе народњу ношњу, парадиреју улицама и плешу.

КАКО ИМ СЕ ЗОВУ ГРАДОВИ И СЕЛА

Два главна центра регија у којима живе називају се Будишин и Кочебуз; овај први се на немачком официјелно назива Vausen, док се овај други зове Kotbus (кладионичари знају зашто).

Остали градови такође носе имена која могу да се схвате правилно само у српском оригиналу (писаћемо и једне и друге онако како их они пишу, како би вам све било што аутентичније): Lubin (на немачком: Lubben), Lubnjov (Lubbenau), Grodk (Spremborg), Slepо (Schleife), Kalawa (Calau), Zly Komorow (Senftenberg), Wojerecy (Hoyerswerda), Bela Woda (Weiswasser), Niska (Niesky), Kamjenc (Kamenz), Zhorjelc (Gorlitz), Lubij (Lobau), Biskopicy (Bischofwerda), Žitawa (Zittau), Drježdžany (Dresden; име на лужичкосрпском долази од речи “дреждан” која означава становника мочвара, односно шума на мочварним теренима), Gubin (Guben), Baršč (Forst), Wetošow (Vetschau), Bubnik (Bubenik), Lipsk (Lajpcig; име на лужичкосрпском значи “насеље у којем расту липе”)...

Река коју ми зовемо Лаба а Немци Елба, Лужичани у оригиналу зову Лобј, док реку коју Немци зову Neise они зову Нуса. Свака сличност са Нишавом је случајна (?!). Уосталом, читава Немачка, не само Лужица, препуна је словенских топовима. Да ли сте знали да је првобитно име Либека, “краљице Ханзе”, било Љубица, а да се река која протиче кроз овај град зове Трава?

ПОСЛУШАЈТЕ ЊИХОВУ ХИМНУ

“Красна Лужица” се зове национална химна овог народа и у оригиналу се зове “Рјана/Редна Лужуца”. Написао ју је песник Хандриј Зајлер и први пут је објављена 24. августа 1827. године у лајпцишком часопису “Serbska Nowina”. Почетком 1845. године композитор Корла Август Коцор је написао ноте. Први пут је јавно изведена 17. октобра исте године у Будишину.

Њене су речи:

“Красна Лужица,
Исправна, пријатељска,
мојих српских отаца крај,
мојих блажених снова рај,
света су ми твоја поља!

Часу будући,
ускликни радосно!
О, нека буду са твојег
скута дошли мужеви,
угодни вечног помињања!”

НАЈЧУВЕНИЈИ ЛУЖИЧКИ СРБИ

Лајбниц

Најчувенији од свих Лужичких Срба, један од највећих немачких и европских филозофа модерног доба, родио се као Готфрид Вилхелм фрајхер фон Лајбниц 1. јула 1646. године, а умро је 14. новембра 1716. Оставио је значајан траг и у физици, математици у којој је установио инфинитезимални рачун, биологији, медицини, геологији, теорији вероватноће, психологији, правној науци, историографији, дипломатији и политици, а касније ће се показати и у информатици пошто је развио и бинарни систем који представља темељ ове технологије. Бавио се и проналазаштвом.

Сматра се последњим човеком енциклопедијског знања Западне цивилизације, а његова је вероватно најчувенија књига "Теодикеја", односно одбрана постојања Бога и поред постојања зла у свету.

Веровао је да се просторно-временски свет материјалних бића састоји од монада, од којих не постоје две апсолутно исте, ни два иста тренутка у животу једне монаде. Оне су по њему биле духовне суштине, а извор им је у Богу као највишој монади. Ово је једна од ствари по којима је остао упамћен у историји филозофије.

Павле Јуришић Штурм

Рођен је као Паул Штурм у Герлицу 22. августа 1848. године, а умро је у Београду 13. јануара 1922. Академију је похађао у Вроцлаву и Нансију, и био је једно време водник у славној пруској војсци. Одлучио је да дође у Србију, променио је име у Павле Јуришић и користио своје бивше презиме Штурм као надимак. Ово је заправо био превод, пошто “штурм” значи “јуриш”.

Прво је био поручник у српско-турским ратовима, потом капетан, и као такав је учествовао у бици на Сливници са Бугарима. Пензионисан је августа 1900. године, али је враћен у службу годину дана касније. Био је велики пријатељ са краљем Петром Првим, због чега му је био први ађутант. Командовао је непобедивом Дринском дивизијом у Првом балканском рату, а са њом је био и у Кумановској бици. Тада је добио чин генерала.

Током Првог светског рата командовао је Трећом армијом на Церу и Колубари. Током Тројне офанзиве на Србију бранио је са својом армијом одступницу целокупној српској војсци током повлачења. Боравио је потом на Крфу, а затим био на Солунском фронту. Његова армија је била учесник битке на Кајмакчалану и претрпела бројне жртве, због чега је смењен. Од октобра 1916. командовао је Добровољачким корпусом у Русији, а почетком наредне године се преко Јапана вратио у Солун где је постављен на дужност канцелара Краљевских ордена коју је обављао до другог пензионисања.

Носилац је Ордена Карађорђевог звезде, Ордена Белог орла и савезничких одликовања међу којима су Орден Италијанске круне, Орден Светог Ђорђа, Орден Белгијске круне, Орден Легије части, Орден Светог Михајла, као и Орден Пауловниа цвећа на великом крсту којим га је лично одликовао јапански цар. Пре доласка у Србију већ је био носилац Ордена Гвозденог крста, Ордена Светог Леополда и Ордена Менцидије.

Занимљиво, његов брат је такође био добровољац у српској војсци. Син његовог брата, иначе мајор, се прикључио четницима Драже Михаиловића током Другог светског рата, а када га је ухватио Гестапо и понудио му кућни притвор јер је немачког порекла, овај је то одбио рекавши да је он српски официр. Стрељан је.

ЧЕМУ МОГУ ДА НАС НАУЧЕ

Можда је науке претешка реч, пре ће бити да могу да нам потврде, врлином свог постојања у данашњици, да Његошев стих “нека буде борба непрестана, нека буде што бити не може” заиста може као свој епилог имати ницање цвећа за будућа нека поколења.

И они и ми смо свашта преживели и опстали, а многи су други нестали у сличним ситуацијама. Нема данас Авара, Кумана, и бројних народа. Срби зато постоје. И Северни Срби, баш као и Јужни. Можда је куцнуо час да се мало боље заинтересујемо за оне са којима делимо име, и извесно је, светињу прапостојбине (ма где она била), те самим тим и крв.

telegraf.rs